

ДАНАС НА ПОЗОРЈУ

10.00 часова / СНП, горњи фоаје Сцене „Јован Ђорђевић“

Сцена, маска, костим, лутка

Отварање изложбе, уручење награда

Изложбу отвара Горан Ибрајтер

Организатор: Центар за ликовно образовање деце и омладине Војводине

11.00 часова / Такмичарска селекција

Округли сто: Деца

17.00 часова / Галерија *Шок задруге*, Змај Јовина пасаж бр. 22, Нови Сад

Изложбени костим за једног човека

Изложба костима студената мастер студија Сценске архитектуре и дизајна

Изложбу отвара Татјана Дадих Динуловић

Организатори: Одсек за уметност и дизајн, Департман за архитектуру и урбанизам

Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду и Шок задруга

18.00 часова / СНП, Сцена „Пера Добриновић“

Такмичарска селекција

ШТО НА ПОДУ СПАВАШ

Према истоименом роману Дарка Цвијетића

Српско народно позориште Нови Сад, Градско драмско казалиште „Гавела“ Загреб

(Хрватска), Народна позориште Сарајево и МЕСС Сарајево (Босна и Херцеговина)

(Публика је на сцени)

Режија: КОКАН МЛАДЕНОВИЋ

Драматизација: КОКАН МЛАДЕНОВИЋ, МИНА ПЕТРИЋ, ДАРКО ЦВИЈЕТИЋ,

ДУБРАВКО МИХАНОВИЋ, ансамбл представе

Сценографија: МАРИЈЕЛА ХАШИМБЕГОВИЋ

Костим: МАРИТА ЂОПО

Музика: ИРЕНА ПОПОВИЋ ДРАГОВИЋ

Покрет: АМИЛА ТЕРЗИМЕХИЋ

Драматурзи на представи: МИНА ПЕТРИЋ, ДУБРАВКО МИХАНОВИЋ

Лектор: др ДЕЈАН СРЕДОЈЕВИЋ

Асистент редитеља: ИГОР ПАВЛОВИЋ

Улоге

ДАРКО ЦВИЈЕТИЋ

АЛЕКСАНДРА ПЛЕСКОЊИЋ

МЕРИМА ЛЕПИЋ РЕЏЕПОВИЋ

ТЕНА НЕМЕТ БРАНКОВ

САША КРМПОТИЋ

СВЕН ШЕСТАК

ИГОР ПАВЛОВИЋ

МАЈА ИЗЕТБЕГОВИЋ

АЛДИН ОМЕРОВИЋ

ИВАН ГРЧИЋ

ДАРКО РАДОЈЕВИЋ

НИКОЛА БАЂЕ

СТЕВАН УЗЕЛАЦ

Представа траје 2 сата

19.30 часова / СНП, фоаје

Пројекат УЂИ – УНУТРА

Изложба тактилних објеката

Изложбу отвара Дарија Драгојловић

Организатор: Удружење грађана РеАктор

20.00 часова / СНП, Сцена „Јован Ђорђевић“

Међународна селекција „Кругови“

Марко Томаш

НОЋ С АЛЕКСОМ

Хрватско народно казалиште у Мостару (Босна и Херцеговина)

Режија: ИВИЦА БУЉАН

Драматург: РОБЕРТ ВАЛТЛ

Аутор оригиналне музике на стихове Алексе Шантића: МИТЈА ВРХОВНИК СМРЕКАР

Сценска музика: МИТЈА ВРХОВНИК СМРЕКАР, ВЛАДИМИР МИЋКОВИЋ, МАРИО КНЕЗОВИЋ

Костимограф: НЕБОЈША ЛИПАНОВИЋ

Простор, светло, видео: ТОНИ СОПРАНО МЕНЕГЛЕЈТЕ + СОНДАЗ

Фотографија, графичко обликовање: ТОНИ СОПРАНО МЕНЕГЛЕЈТЕ

Асистенткиња редитеља: КАРМЕН ОБРДАЉ

Улоге

Алекса К. (дух песника, с посмртном маском, конферансије, конобар): МАРИО КНЕЗОВИЋ

Певач (забављач који прати духа, пева по наруџби): ВЛАДИМИР МИЋКОВИЋ

Алекса Шантић (песник у самртничкој, старачкој, загробној соби): ИВО КРЕШИЋ

Радојка Перса Ђоровић (Алексина сестра, супруга С. Ђоровића): ЈЕЛЕНА КОРДИЋ КУРЕТ

Светозар Ђоровић (Алексин зет, пријатељ, приповедач, покојник), Јован Дучић (дипломата, песник, вршњак): МИРО БАЊАК

Јаков Шантић (Алексин млађи, покојни брат): ФИЛИП ЛУКЕНДА

Осман Ђикић (покојни млади песник, пријатељ): РОБЕРТ ПЕХАР

Милош Црњански (млади писац на војној вежби у Мостару), Авангардисткиња: АНА ФРАЊЧЕВИЋ

Мирослав Крлежа (млади писац у посети старом барду): ДАМИР ЧОБО

Мицика (средовечна проститутка): МИРЕЛА МИЈАЧАНК КОРДИЋ

Мара Шантић (Алексина покојна мајка): НИКОЛИНА МАРИЋ

Авангардисткиња: ТЕА ПАНЏА

Музика кориштена у представи:

Вирујен у ње: Северина; *Ђе се њвоји којају*: Крајишници Милош и Карађорђ;

Када Зајреб израња из сна: Азра; *Ариа*: Дитка Хаберл; *О, мајко, мајко*: Тома Здравковић;

Мосћарске њице: Свјетлан Скакић

Представа траје 1 сат и 25 минута

22.30 часова / СНП, Сцена „Пера Добриновић“

Такмичарска селекција

ШТО НА ПОДУ СПАВАШ / реприза

Према истоименом роману Дарка Цвијетића

Режија: Кокан Младеновић

Српско народно позориште Нови Сад, Градско драмско казалиште „Гавела“ Загреб (Хрватска), Народна позориште Сарајево и МЕСС Сарајево (Босна и Херцеговина)

68. СТЕРИЈИНО ПОЗОРЈЕ ОТВОРЕНО БЕСЕДОМ ЈАГОША МАРКОВИЋА И ПРЕДСТАВОМ „ДЕЦА“

Почело је, синоћ у Српском народном позоришту, по 68. пут, Стеријино позорје. Завеса је подигнута, Фестивал је отворен свечаном беседом Јагоша Марковића и представом „Деца“, првој у такмичарској селекцији. Црвени тепих је прострт, музика је свирала, публика је хрлила, пријатељи и колеге срели су се, поздрављали и грлили – све је било на свом месту и уобичајено стеријански добро.

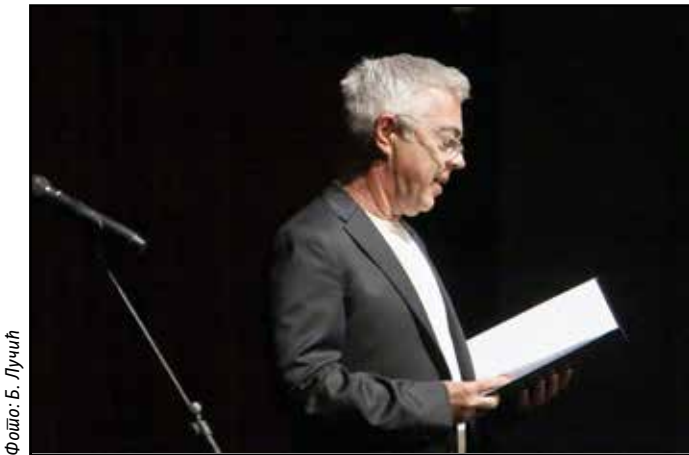


Фото: Б. Лучић

Ипак, сви посетиоци су, као и све око њих што чини фестивал, без двојбе, били лишени оне усхићене радости, упркос свести о томе да се у овом времену свака добра вест, попут сведочења о трајању Позорја, броји бар дупло.



Фото: Б. Лучић

Недавне трагедије у Основној школи „Владислав Рибникар“ и око Младеновца утишале су нас, спустиле нам рамена и погледе. Случај или небо, како год, учинили су да нам, баш прве вечери фестивала, на погнута рамена слети баш та представа и такви храпави крици деце и родитеља. Отуда и још снажнија и мучнија безгласна потресеност публике поруком из „Опере у 17 песама“ на музику Ирине Поповић Драговић по роману Милене Марковић „Деца“, која је несумњиво обележила прво вече овогодишњих Стеријиних игара.

Б. О.

Такмичарска селекција ШТО НА ПОДУ СПАВАШ

ИЗВЕШТАЈ СЕЛЕКТОРА

ШТО НА ПОДУ СПАВАШ: Према истоименом роману Дарка Цвијетића; Режија: Кокан Младеновић; Српско народно позориште Нови Сад, Градско драмско казалиште „Гавела“ Загреб (Хрватска), Народна позориште Сарајево и МЕСС Сарајево (Босна и Херцеговина)

У представи су, на тему распада бивше заједничке земље и крвавог рата, у сталном преплитању фиктивно и стварно. „Постјугословенски писац“ Дарко Цвијетић оживљава сурову истину о трауми рата, породичној али и свеопштој, загледаној у лице смрти. Лично и аутобиографско надмеће се и отеловљује на плану глумачке игре и представи додаје карактер истински непорецивог, снагу стварносног сведочанства. Редитељско решење, да писца у улози Писца игра стварни аутор који пред публиком организује и мења своја сећања и тако интегрише сопствени живот у чврсти редитељски концепт, постаје еманиција до сада ретког спајања стварности и театра, по свом значењу далеко изнад онога дејства које се може постићи применом „театра у театру“. Редитељски и драматуршки поступак у представи *Што на поду спаваш* још тражи своје име.

Миливоје Млађеновић

ЕКС ЛИБРИС

ДАРКО: Зашто је Сенка чекала Боту сваки дан пред Академијом, никада нећу знати... Тачно у подне, кад се све друге сенке сакрију и скрате, она је пркосно стајала на истом мјесту. Стајала и писала. Сваки дан. По минут.

СЕНКА: Знаш ли шта сам сањала, Бота? Сањала сам да спавамо на поду. А ти наслоњен на моје плућно крило...

ДАРКО: Снајперист с Јеврејског гробља чувао је златан метак само за њу. Гледао ју је сваки дан, скоро да није могао вјеровати... Као да га та дјевојка зове да повуче обарач.

СЕНКА: Немој, молим те... Небо не пуца.

ДАРКО: Одлагао је пуцањ све више и више, желећи да види хоће ли је затећи и сутрадан на истом месту.

СЕНКА: Све остане само минут. И небо, и твоја слика која ми блиједи. Ти си мени минут. Ти си мени минут, Бота. Онај минут који никад не иде. Стоји и гледа те, као небо што стоји и гледа.

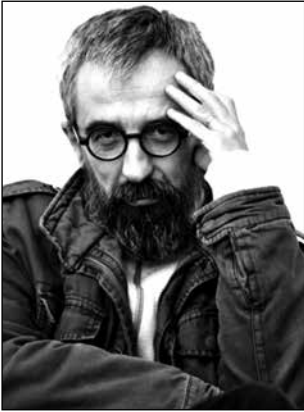
ДАРКО: Златни метак, златни поток. Ко зна колико дуго би снајперист посматрао Сенку, колико би јој минута још продужавао живот да није...

СЕНКА: И наишао је онај твој друг... Горан? Он ти маше... Све из некакве даљине, виче ти, дозива те и маше једном руком.

/Сенка махне./

(Према истоименом роману Дарка Цвијетића)

ПИСАЦ



Дарко Цвијетић (Љубија Рудник, 1968)

Редитељ је и драматург у Позоришту Приједор. Објавио је десетак књига поезије, две књиге прича и романе *Шиндлеров лифт*, за који је награђен наградама „Кочићево перо“ и „Мирослав Крлежа Фриц“, 2019, те *Што на њоду сџаваш*, финалиста награде „Мирослав Крлежа Фриц“ и награде за „Књигу године“ недељника *НИН*, 2020.

Књиге су му превођене на неколико светских језика. Филозофију вртларства и театрологију изучио код Мајстора Леона Вајса. Финалиста је награде „Европски песник слободе“ 2020. за књигу поезије *Језене кожице*.

У позоришту је режирао писце од Бекета до Чехова, те играо Раскољникова, Бориса Давидовича, Естрагона... Члан је ПЕН центра Босне и Херцеговине, Друштва писаца БиХ и Хрватског друштва писаца.

Ради у Позоришту Приједор тридесет осам година.

РЕДИТЕЉ



Кокан Младеновић (Ниш, 1970)

Дипломирао на Катедри за позоришну и радио режију Факултета драмских уметности у Београду, у класи Мирослава Беловића и Николе Јевтића (1995). Режира разноврстан репертоар, са богатом палетом аутора, од античких, ренесансних, барокних, модерних, до савременика (избор): Есхил (*Оковани Прометеј*), Аристофан (*Лизистрата*), Шекспир (*Бојојављенска ноћ*, *Сан леиће ноћи*, *Укроћена торојаг*, *Ромео и Јулија*), Сервантес (*Дон Кихот*), Тирсо де Молина (*Севиљски заводник и камени тоси*), Бомарше (*Фитарова женидба*), Ибзен (*Пер Гинт*), Булгаков (*Мајстор и Маргарита*), Хармс (*Случајеви*), Мајаковски (*Облак у јанталонама*), Мадач (*Човекова трагедија*), Ларс фон Трип (*Дојвил*), Горан Стефановски (*Баханалије*)... Режирао је дела готово свих значајних домаћих аутора различитих генерација: Александар Поповић (*Развојни џуџ Боре снајдера*, *Мрешћење шарана*), Велимир Лукић (*Афера недужне Анабеле*), Слободан Селенић (*Ружење народа у два дела*), Вида Огњеновић (*Како засмејати тосиодара*, *Је ли било кнежеве вечере*), Душан Ковачевић (*Маратонци шрче њочасни крућ*, *Балкански шџијун*, *Сабирни ценшар*),

Љубомир Симовић (*Пушјује њозоришће Шојаловић*), Маја Пелевић (*Ја или неко друћ*, *Поморанџина кора*), Милена Богавац (*Јами дисџрић*)... Драматизовао или адаптирао дела Толкина, Горана Петровића, Слободана Селенића, Мирјане Новаковић, Иве Андрића, Дарка Цвијетића... Режирао мјузикле *Чикаџо*, *Коса*, *Зона Замфорова*. Често, поред режије, потписује и драматизацију или адаптацију дела. Био је уметнички директор Позоришта „Дадов“, стални редитељ и уметнички директор Народног позоришта у Сомбору, директор Дrame Народног позоришта Београд, управник Атељеа 212. Представе су му побеђивале на свим фестивалима професионалних позоришта у Србији као и на значајним фестивалима у Мађарској, Румунији, Босни и Херцеговини, Хрватској, Црној Гори, Македонији. Добитник је награде „Бојан Ступица“, Стеријиних награда: за режију – *Јами дисџрић* (2018), *Каролина Нојбер* (2019), *Последње девојчице* (2022), за адаптацију – *Афера недужне Анабеле* (1998), *Ружење народа у два дела* (2000), за драматизацију – *Ојсага цркве Свејој Сјаса* (2002), *Шиндлеров лифт* (2021), награда „Нови Тврђава театар“ (*Дојвил*, 2015) као и других значајних награда на фестивалима у Србији (Ужице, Јагодина, Вршац, Параћин, Неготин, Зајечар) и у региону.

КРИТИКА

Лековито копање по ранама

Тема представе *Што на њоду сџаваш*, нове сарадње писца Дарка Цвијетића и редитеља Кокана Младеновића, надовезује се на њихово претходно дело, такође врло успешан *Шиндлеров лифт* (Камерни театар 55, Сарајево). Обе представе исписују личну и колективну историју у Босни и Херцеговини током деведесетих година прошлог века, жестока разарања приватних и јавних светова, а може се рећи да ово дело иде даље и дубље, у изразу и значењима. За почетак, врло је изазован избор да Дарко Цвијетић буде и извођач на сцени, што необично јача документаристички смисао, растачући у том сегменту театралност, и оснажујући истинитост и аутентичност игре, као и интензитет доживљаја. Његово присуство је огољено и емотивно, али и значењски сложено, подстицајно због граничности позиције. Он је у исто време стваран и особено фиктиван, јер дели сцену са глумцима који играју ликове из његовог окружења. Носилац је радње, писац, сведок, учесник и жртва удараца трагичне стварности, у исто време удаљен од ње и урођен у њу. Са те измичуће позиције, он постепено гради мозаик једног трауматизованог света – од приказа сложености брака његових родитеља, оца Србина Милутина (Иван Грчић, Игор Павловић) и мајке Хрватице Кармеле (Тена Немет Бранков), преко ропства млађег брата Боте и ишчекивања његовог повратка, до краја рата и одласка породице у Америку.

Цвијетићево присуство изострава тему функције уметности у времену безумља, неконтролисаног распламсавања агресије и масакрирања људскости. Његово писање постаје духовни простор, место заштите сећања и истине које гута мрак тешко подношљиве стварности. Цвијетић бележи хоро ре свакодневнице на писахој машини, чији звуци типкања слова звуче попут испалених метака. Ово понављајуће и врло провокативно решење, може се симболички тумачити – снага речи је разорна, попут метка. Речи отварају ране и рију

по њима, због чега појединци из Дарковог окружења траже да се ману стварности и окрену бајкама, чиме се проблематизује функција уметности: да ли она треба да нас суочи са истином, или да нас задржи у безбедном мраку?

Ана Тасић

Полиџика, 26. март 2023.



Натчовечанска храброст

(...) Но, кренимо редом... Цвијетић је подигао силну халабуку својим романима *Шиндлеров лифт* и *Што на љоду сјаваш*, зато што искрено указује на то да одрасли људи на овим просторима нису баш најбоље савладали градиво из детињства које су безброј пута чули, често га и сами понављају док покушавају да васпитавају сопствено потомство, а које је садржано у једноставној флоскули да то што је неко други злотвор и чини злочине не оправдава мене да чиним то исто. Цвијетић је, ако не први, онда међу првима са ових простора (сви екс-ју народи и народности), кога не интересује туђе двориште, туђе зло и туђи злочини, што је обично најчешћи изговор за огавно оправдање – „А шта су они нама урадили?“ У том контексту, изрека „Прво очисти своје двориште...“ суштинска је парадигма којом се водио писац док је у бесаним ноћима исписивао сопствене *Танталове муке*, страхове и емоције у та два натчовечански храбра романа.

А, непојмљива је храброст да се толика количина сурове истине, и само истине, преточи на папир а још већа да се написано обнародује. Цвијетићев диогенски подухват да и након свега про(е)живљеног настави да живи у истом стану, у истом *Црвеном солићеру*, ради у истом позоришту... граничи се са безумном храброшћу која се среће једино још у античким трагедијама... Ипак, ма како у савременом свету невероватно звучало, тај мали пламен, такорећи пламичак свеће, успева полако али сигурно да се разгори, да се одржава као вечна ватра која „мртвима даје глас који се није чуо док су били живи“ (Селведин Авдић). *Шиндлеров лифт* награђен је 2019. *Кочићевим њером* (Задужбина „*Петар Кочић*“, Београд – Бањалука), и 2020. Признањем „*Мирослав Крлежа Фриц*“ (загребачки тједник *Express*). Да се не ради о случајности потврђује други роман – *Што на љоду сјаваш*, који је 2021. био у ужем кругу за *Нинову награду* и финалиста награде „*М. Крлежа Фриц*“. На Стеријином позорју 2021. виђен је *Шиндлеров лифт* у драматизацији и режији Кокана Младеновића (продукција *Камерни џеајтар 55* Сарајево),

овенчан са две *Стеријине награде* (за сценографију Адиса Ватреш Селимовић и драматизацију К. Младеновић).

Ерго, прво што морамо нагласити везано за премијеру представе *Што на љоду сјаваш*, јесте беспрекорна техничка реализација и функционисање ансамбла на изузетно високом уметничком нивоу. Један од *првоошужених* за овај изузетни пројекат, редитељ Младеновић, након премијере истакао је да је јако задовољан начином на који су театри из Сарајева, Загреб и Новог Сада перфектно функционисали, ансамбли који су заједничку болну тему урадили из чисте душе, изузетно озбиљно, потпуно професионално и посвећено. „То да ми можемо да урадимо заједничку представу на тему која се тиче распада бивше заједничке земље и тог крвавог рата, у којем смо сви на неки начин учествовали, за мене је тријумф“, рекао је.

Маестрално: Потписнику ових редова чини се да је велики редитељски маг Младеновић, тек кад се ухватио у коштац са *Шиндлеровим лифтом*, увидео колико је то велика, тешка и многозначна литература. Иако је *Шиндлер* заслужено постигао велики успех, чини се да је сам Младеновић био незадовољан у смислу да је читав пројекат могао да буде бољи, једноставно сваки велики мајстор најбоље зна када нешто *шкрипи*. Велики мајстори јесу велики зато што знају да извуку поуке и овога пута, у реализацији *Што на љоду сјаваш* Младеновић је повукао пар додатних, маестралних потеза. Прво, укључио је у драматизацију два млада, изузетно талентована, перспективна али већ доказана драматурга којима ће рад на овом пројекту засигурно бити *велика школа* (Мина Петрић и Дубравко Михановић). Док се драматизација *Шиндлера* базирала на фрагментима сада имамо све постулате античке трагедије кроз коју води наратор, што доводи до следећег битног и неуобичајеног потеза, ангажовање аутора романа да игра главну улогу, наратора, тј. самог себе. Коначно, треба истаћи маестрално драматуршко решење уводне сцене која се завршава звуком рафалне паљбе, произведене куцањем на писаћој машини, док на супротној страни позорнице глумци падају као покошени након стрељања.

Битна разлика у поставци овога пута се да уочити и у сценографском приступу, како би то велики др Миленко Мисиловић рекао, драматургији сценографије. Сценографија у *Шиндлеру* јесте одлична и атрактивна, базирана на лево коцкама, и заслужено је награђивана, али својом атрактивношћу и сложеносту у техничкој реализацији је на моменте успоравала ток приче. Сценографска решења Маријеле Хашимбеговић, на први поглед, изгледају превише монотонно, сиво и минимализовано али развијањем приче, кад допре до чула, да играјући простор неодољиво подсећа на обдукциону салу и магацински простор за одлагање лешева, гледаоцу се намеће додатни осећај језе и тескобе. Наравно, веома битан фактор је функционалност свих сценографских елемената који је редитељу и глумачком ансамблу додатно помагао у решавању захтевних драматуршки комплексних сцена. Костимографска решења Марите Ђопо су у потпуној сагласности са сценографским и редитељским решењима, у том сегменту уочава се посвећеност тимском раду који заједничким снагама даје одличне резултате. (...)

Драгољуб Селаковић

Нови маџазин, 7. октобар 2022

У ВРЕМЕ НЕСИГУРНО

Шестодневни рат / *Six Day War*

(Colonel Bagshot, 1971)

На почетку недеље,
у говорима на самиту, чућеш их како причају.
А тек је понедељак...
Преговори пропадају.
Видиш, лидери почињу да се мрште.
Данас је дан мачева и пиштоља.

Сутра свиће тек кад је прекасно.

Можда ћеш седети и ручати.
Вести ће те ошамутити.
А тек је уторак...

Ниси мислио да ћемо у рат,
након свега чему смо сведочили.
Неко се шали.

Сви ћемо у подземље појурити
и тај звук слушати.
А тек је среда...
У склоништу, слабо осветљеном,
узми мало вуне и научи да штрикаш.
Јер дуг је дан.

Чујеш звиждање изнад главе;
„Јеси ли жив или мртав?“.
А тек је четвртак...
Осећаш подрхтавање тла,
Милион свећа гори око тебе.
Је л' ти рођендан?

Склониште је дом твој,
животни простор који си својим учинио.
А тек је петак...
Док излазиш на светлост,
Могу ли се твоје очи привикнути на призор?
Мора да је судњи дан.

Зар није смешно како људи размишљају,
они су направили бомбу, изумрли су.
А тек је субота...

Изгледа да је сутра свануло, изгледа да је прекасно.
Мислим да је сутра дошло... мислим да је прекасно.

Арапско-израелски рат, вођен између Израела и Египта,
Јордана, Сирије.

Приредила Александра Коларић

Међународна селекција „Кругови“

НОЋ С АЛЕКСОМ

ИЗВЕШТАЈ СЕЛЕКТОРА

НОЋ С АЛЕКСОМ, писац **Марко Томаш**, редитељ **Ивица Буљан**; Хрватско народно казалиште **Мостар (БИХ)**

Буљанова деконструкцијска представа надраста стереотип митске личности Алексе Шантића као симбола града Мостара. Позоришној публици дат је на увид један невероватно сугестивно изведен крлежијански солилоквиј о проклетству мале, патријархалне средине која може послужити и као парадигма ондашње, али и данашње Босне и Херцеговине.

Миљивоје Млађеновић

ЕКС ЛИБРИС

АЛЕКСА: Мој Светозаре, шта смо ми радили у животу, у што нам је вријеме отишло? Какав ли ће спомен иза мене остат? Што сам ближе миру све се више питања ковитла у мојој души...

СВЕТОЗАР: Нисмо ни у снази могли на то утјецати. Након нас, шапат који нас окружује за живота постане гласна прича, а свака се прича увијек дотјерује, према потребама прилике, тако ће и твоја ма шта остало записано. Не мучи се, није у твојим рукама...

АЛЕКСА: А Мостар ће, велиш, остати мирисан у прољеће и сјетан у касну јесен, знао ја, не знао ко сам био и ко ћу бити ако будем... како нагнути над понор вјечност нисмо схватили да ће наше акције одредити судбину оних што иза нас дођу?



СВЕТОЗАР: Не мисли младост о томе... Срце је још јако, јаче од памети па како слаби годинама памет га мијења... Осим(насмјеши се) лудим главама попут твоје...

АЛЕКСА: Отишла нам дјеца пред очима, Свето, здрава, паметна... Да нисмо и ми толико занесени били могли смо видјет да нашом руком себи пишу пресуду, у име наших лудих идеја... А један тиранин другог замјенио... Ко, ето, наш је па му праштамо, а око туђег се ујединисмо а наш нас разједини...Прекасно сам се призвао, прекасно...

(Марко Томаш, *Ноћ с Алексом*)

ПИСАЦ



Марко Томаш
(Љубљана, 1978)

Објавио је једанаест збирки песама, две књиге есеја те по један драмски текст, роман и публицистичку књигу. Новинске текстове и есеје пише за *Lupiga.com*, мариборски дневник *Вечер*, *Журнал.инфо*, *Newire.net*, а повремено и за друге регионалне медије. Сарађивао је с *Гласом Истје*, *Ферал трибуном* и *БХ Данима*. Према мотивима његове поезије ХНК Мостар на сцену је поставио награђивану представу *Гнијездо* редатељке Марине Петковић Ликер. У новој поставци култног Балканског штићуна у Народном позоришту Београд лик Јаковљевића делимично се базира на његовом лику и користи се његова поезија. Живео и радио у Љубљани, Сомбору, Сарајеву, Сплиту, Загребу. Тренутно живи у Загребу и Мостару.

РЕДИТЕЉ



Ивица Буљан
(Сињ, 1965)

Дипломирао је француски језик и компаративну књижевност на Универзитету у Загребу. Радио је као позоришни критичар, а режира од 1995. када је у Љубљани инсценирао *Име на врху језика* Паскала Кињара. Постављао је текстове Цветајеве, Пазолинија, Хенрија Милера, Валсера, Елфриде Јелинек, Крлеже, Гилберта, Киша, те савремених аутора Шоваговића, Иване Сајко, Месарића, Дубравке Угрешкић, Каракаша, Оље Савичевић-Иванчевић, Војновића, Тене Штивичић. Режирао је у Словенији, САД, Немачкој, Француској, Италији, Мађарској, Португалу, Белгији, Русији, Црној Гори, Обали Слоноваче и Србији.

Био је управник Дrame Хрватскога народног казалишта у Сплиту од 1998. до 2001. Саоснивач је Мини театра у Љубљани и Фестивала светскога казалишта у Загребу. Добитник је више Борштникових награда, Стеријине награде, *Вјесникове* награде „Дубравко Дујшин“, награда „Бранко Гавела“, „Петар Бречић“, медаље града Хаване као и највишег признања Републике Словеније на подручју уметности, награде „Прешернове закладе“. Носилац је Одликовања витеза реда уметности и књижевности Владе Француске Републике. Од 2014. до 2022. био је управник Дrame Хрватског народног казалишта у Загребу.

КРИТИКА

Је ли ово представа или концерт? Или је акробатски спектакл?

О, не, Алекса је нешто пуно веће и Томаш је у то одавно сигуран – па нам га је свима који су одавно Алексу свели на особно непропиткиван, особно нечитан и особно неистражен симбол, узет здраво за готово, натрљао на нос. Урадио је то зналачки, како Томаш увијек зна кад хоће. А често, срећом, хоће. Пошамарао се с Алексом, па одлучио удијелити који шамар и публици.

Представа је заправо албум са фрагментима из Алексиног живота, албум који је углазбљен мајсторски и оживотворен феноменалним глумачким изведбама. Имате дојам као да се спотови из живота пјесника врте ту пред вашим очима, тродимензионално, уживо, уз свеprisутне физичке манифестације, као и мирисе које нуди пригодно замагљена атмосфера дворане. Било је чак и тамјана. Но, оно што фасцинира је физички аспект представе. Тако, уз феноменалну глуму и одличне пјевачке дионице, публику одушевљава и то што су глумци издржали невјеројатан темпо измјена улога и костима на сцени, све масовне и, чак, акробатске сцене, које ће свакога тко погледа представу оставити – паф!

Стари, ниси тек Емина и ниси тек плоча с именом улице

Притом нимало у свему томе није заборављена есенција Алексе Шантића. У точној дози исфантазирана, а опет чврсто везана уз чињенице из његова живота. Есенција Шантића, његово 100 зашто, 1000 зато, она коју тако олако заборављамо олако узимајући Шантића као тек име једне наше улице.

Његова фасцинација Мостаром и Херцеговином, али и његова робија овдје. Његова борба с обитељи, наполе херцеговачки тврдом мајком која га млијеком куње, његова лутања бескрајем родољубних заноса, као и једнако жестока разочарења људима и идеалима. Његова утјеха у женама које неће донијети утјеху.

Његов однос с најближима приказан је феноменално, његов однос са савременицима попут Дучића или, нешто млађима, попут Црњанског или Крлеже, антологијски и употребљив и данас. А врхунац представе која је постављена у контекст умирућег пјесника је монолог Јелене Кордић Курет, врхунски комад глуме, који ће натјерати и најтврђе херцеговачко срце на пропитивање свих олако прихваћених обитељских баријера и блентавих вјеровања да постоји нешто вриједније од обитељске хармоније. Ред очаја, ред туге, ред заноса и снова, ред бруталног спуштања у стварност и ред разочарења. Све је то *Ноћ с Алексом*. (...)

Борис Черкуч
Bljesak.info, 28. октобар. 2022.

Ноћ с Алексом: ноћ умирања и рађања снова

(...) Сјећања Томаша о Шантићу у тексту назива *НОЋ С АЛЕКСОМ* (кабаре агонија) овом представом постала су наше колективно благо. Чињеница да је аутор текста открио то благо и свим оним које је покренуо на акцију (редатељ, глумци, сурадници и сви други који су обликовали визуални, глумички и театарски хабитус овог изврсног пројекта), чини сам текст још више вриједним. Благо које су онда сви они заједно, за све нас, који ћемо са радосћу и драговољно ући у салу нашег недовршеног храма, претворили у благотворни естетски и етички ужитак. Благо је то велико, огромно, благо које би овај пут, не би било лоше да тако буде, могло бити правилно распоређено. Свако људско сјећање је стварно, ма колико било можда чак и измишљено.

Нови занос за снове

Сјећања о Алекси, сјећања Алексина, измишљена сјећања на Крлежу, Ђоровића, Црњанског, Османа Ђикића, Дучића – магијом Томашевог текста су овдје претворена у његове снове. Вјешто филтрирана кроз призму садашњег (не)побуњеног човјека. Од користи за сваког члана друштвене заједнице. Од користи у менталном погледу, за нас што данас живимо у Мостару. Да бисмо спознали које и како то сјећање може бити лијечење за колективну свијест.(...)

Представа за младе и старе

Нека шифра, узвишен знамен, одгонетка нађена у стваралачкој радионици, прво Марка Томаша, а онда и свих актера ове бриљантне представе.

Нека цијели Град прича како, ето, имамо сјајну представу. Добро режирану, занимљиву, јаку, са интензивним временским тијеком у брзим, али логичним смјенама повезаних кадрова. Представу какве одавно не бијаше у Мостару. За младе и за старе. За све оне што љубе и воле. Да још више воле и љубе. Па чак и за оне што не љубе и не воле.

Нино Гвоздић
Blijesak.info, 31. октобар. 2022.

Мит о Алекси Шантићу или студија о смрти и проклетству

(...) Представа је рађена с минималистичком сценографијом, која је надомјештена углавном звучним кулисама, а посебно је упечатљива сцена гдје се на сличан начин дочарава улазак влака у станицу.

Ноћ с Алексом започиње помало узнемирујућом, „футуристичком сценом“ која је карактеристична за данашњи Мостар, у којем скакач са Старог моста тражи новац од туриста да би заузврат скочио у Неретву, што је једна ружна сцена која се, вјерујем, уреже у сјећање свакоме тко као турист посјети Мостар. Ова сцена функционира на више начина, понајприје као деконструкција још једног мостарског мита, што је и изравна повезница са Шанти-



ћем, односно с баналном сликом каква је створена око њега, односно приказ Мостара преко његова два највидљивија симбола: Старог моста и Алексе Шантића.

Средишња прича представе је распад Шантићеве обитељи, при чему је кључну улогу одиграла мајчина „клетва“, што је стварни биографски податак, а везан је уз Шантићеву везу с Анком Томлиновић. Наводно је Мара Шантић, Алексина мајка, раздрљених груди заклела Алексу „мајчиним млијеком“ да развргне везу с једном „латинком“ (католкињом). Управо су за овај детаљ везани врхунци ове представе. Ту је најприје Алексин дијалог с мостарским писцем Османом Ђикићем (Роберт Пехар), који је избјегао Алексину судбину оженивши дјевојку из „туђег племена“. (Ђикић је на ту тему написао пјесму „Ђаурко (каурка, туђинка, оп.а.) мила“, према којој је настала истоимена севдалинка коју је, међу осталим, изводио и Шабан Бајрамовић.) Затим сцена у којој се Алекса препире с мртвом мајком, и на крају, што је по мојему мишљењу и врхунац цијеле представе, монолог Алексине сестре Персе о клетвама, један невјеројатно сугестивно изведен крлежијански солилоквиј о проклетству мале, патријархалне средине која може послужити и као парадигма ондашње, али и данашње Босне и Херцеговине.

(...) Највећа вриједност ове представе, барем из моје, „немостарске перспективе“, састоји се у томе што је она уједно и нека врста студије о смрти и проклетству, једне велике књижевне теме којој су свој обол дали и неки велики писци попут Толстоја, Томаса Мана или Карлоса Фуентеса, а што јој даје и универзални карактер. Мислим да би управо овај детаљ требао бити кључни аргумент због чега ова представа не смије остати само локална мостарска прича, јер сам увјерен да ће подједнако добро ову представу схватити и гледатели у Загребу или Београду, јер је мит о Алекси Шантићу, онај вршак леденог бријега, подједнако видљив и из Мостара и ова два споменута града, нека врста заједничког искуства, на идентичан начин на који су то и пјесме *Емина* и *Што ће нема*.

Јосип Млакић
Ekspress, 10. новембар 2022.

У ВРЕМЕ НЕСИГУРНО

Цару још само остаје да умре

...Више сам волео да лутам по мраку него да се служим слабирим светиљкама... Сећање већине људи је напуштено гробље, где без почаста леже они који су престали да воле. Свака дужа алоост вређа њихов заборав...

...Моје стрпљење доноси плодове; мање патим; живот ми је скоро пријатан. Не препирем се више са лекарима; њихови глупи лекови су ме убили, али њихова уображеност и лицемерно ситничарење су наше дело; мање би лагали да нас није толико страх од патњи. Недостаје ми снаге за некадашње нападе беса... Живот је суров, то ми знамо. Али баш зато што тако мало очекујемо од људског живота, периоди среће, делимични успеси, све ми се то чини као чудо које скоро надокнађује огромну масу зала, пораза, небриге и грешака. Катастрофе и пропасти ће доћи, наред ће победити, али с времена на време биће и реда. Мир ће опет завладати између два ратна периода; речи слобода, човечност и правда повратиће, ту и тамо, овај смисао који смо покушали да им дамо. Наше књиге неће све пропасти; неколико људи ће мислити, радити и осећати као и ми...

...Пронашла сам у једној свесци Флоберове преписке, коју сам много читала око 1927, незаборавну реченицу: „Пошто богова више није било, а Христа још није било, постоји између Цицерона и Марка Аурелија један јединствени тренутак кад је само човек постојао.“

...Једне ледене вечери 1950. на обали Атлантика (САД), покушала сам да оживим жегу и загушљиву атмосферу једног јулског дана 138. године у Баји, терет покривача на тромим и уморним ногама, скоро нечујни шум мора бз плиме и осеке који повремено допире до човека заокупљеног ропцем сопствене агоније. Покушала сам да доспем до последњег гутљаја воде, до последњег грча, последње слике. Цару још само остаје да умре...

Овај 2. век интересује ме јер је дуго био век последњих слободних људи. Ми смо можда већ далеко од тога времена.

...Наполеон је на Светој Јелени најавио да ће један век после његове смрти Европа бити или револуционарна или козачка. Ми само из охолости, грубог незнања, кукавичлука нећемо да под данашњицом видимо обресе епоха које ће настати... Плутарх и Марко Аурелије су знали да богови и цивилизације пролазе и умиру. Нисмо ми једини који гледамо у очи неумитној будућности.

...Наши односи са другима имају своје трајање; престају кад се добије задовољење, кад се научи лекција, учини услуга, зврши дело. / Маргерит Јурсенар, *Хагријанови мемоари*

Приредила Александра Коларић

ИНТЕРВЈУ



**Милена
Марковић**
ауторка романа „Деца“

А И ДАЉЕ НИСМО ЉУДИ, НЕГО НЕКА СТРАШНА ДЕЦА

Јуре дани као луди,
јуре дани страшни...

Пресан живот дише око нас. Утркује се с позориштем и све га чешће матира – на екс – али синоћ „Деца“ као свеобухватни бревијар бола, грлати крик и подсетник на већ раније издато – оглушили смо се – упозорење, оно које је из свог стомака ископала Милена Марковић. По њеним прецизним знацима за узбуну, на отварању 68. Позорја, играло је Народно позориште Београд. Могло се јер су Миленина „Деца“ раскошна и моћна књига, прелепа и престрашна, раскалашна до допадљивости и саме туге, у сржи дубоко борбена, дрчна – пршти на све стране. Говори Милена Марковић, жена госпођа, чије се тектонско певање може назвати и хомерским певањем данашњице.

Ирена Поповић Драговић очигледно је врло добро осетила оно што пишете. Какви су били први разговори на тему „Деце“?

Ирену знам одавно и изузетно ценим њен рад. Већ смо радиле заједно на представи „Деца радости“, и ту је направила изванредан посао који се чак до краја ни видео, пошто је у одређеном тренутку одлучено да не буде оркестар на сцени, него само матрица. Од тада сам стално причала да бих волела да ми Ирена ради још неки текст. Кад су ме позвали из Народног позоришта, рекла сам да никоме не бих давала текст да прави драму или било шта друго, да ми не треба редитељ, да се од тога нешто учитава, да неко тиме манипулише. Међутим, кад сам чула да ће бити опера, и да је то Ирена, била сам одушевљена. И даље – то је њено. Ово је њено дело. Димитрије Коканов је урадио либрето, дали су ми да прочитам, и даље су они радили сами. Велико ми је задовољство и част што је Ирена радила музику за ту „Децу“. Поред тога што је, и пре овога, била

изванредна уметница, и радиће још много пројеката, и са многим редитељима, она је у одређеном смислу на прави начин осетила једну од тема и идеја „Деце“ која се тиче суштинских питања: рађања, смрти, вечности, питања која су једино могућа кроз децу, а у одређеном смислу и жртве, испаштања и лепоте које се, на крају, налазе у томе. Она је својом музиком направила нешто потпуно трансцендентно и на неки начин тај текст, тај либрето, толико је пребацио рампу да публика у томе ужива, доживљава и преживљава, што нема везе с мојим романом него сви то осећају као нешто лично. То је урадила музика, то трансцендентално.

Фото: Б. Лучић



Како се заспи после писања стихова који су стали у „Децу“. Читалац замишља свог писца у дубокој ноћи како пише, а онда мора и да заспи...

Не пишем ноћу, већ годинама, пошто немам снаге за то. Немам одређено време за писање, него пишем кад могу. Кад сам била млађа, писала сам ноћу, а сада немам концентрацију, не могу ништа ноћу да радим. У неким периодима, кад се добро организујем, најбоље ми је време баш рано, рано ујутро, док се ништа не дешава. У принципу, пишем кад стигнем. Роман сам дуго писала, то одвајам од живота, јер иначе не бих могла да радим. Сви професионалци тако раде, то је, између осталог, разлика између професионалаца и љубитеља и аматера, полупрофесионалца, ти си у сваком тренутку способан да се потпуно одвојиш од нечега што радиш, без обзира каква је тема, колико је потресно, дубоко, тешко...

Може се претпоставити да човек у неком тренутку, кад стихови о мајчинству, кћеринству, синовству, женскости уопште, изађу из њега, остане празан и да мора нечим да испуни човека у себи. Чиме тада проверавате себе и своје писање. Чијим писањем, компоновањем?

Читам стално, то нема везе с тим да ли сам се испразнила током рада. Читам стално, то ми је навика из детињства. У међувремену је читање постало бекство, а сада, кад сам средовечна, постало је вид забаве.

Јао, средовечна, како сад то, шта то значи?

Па средовечна сам, то значи да сам средовечна. То није никаква мана, него је тако. Не смета ми. Читање ми је сад постало један вид забаве и узбуђења. У суштини, читам нон стоп. Немам ја ту врсту живота, нису ми такви приоритети у читавој мојој организацији живота, тако сам одлучила и то је сасвим у реду – не бирам како ћу да по-

могнем себи кад ми треба опоравак, него хватам на шта наиђем. Може то бити и музика, читање, нажалост нису путовања, мада, можда се то промени у некој перспективи, па будем путовала. Али све сам луђа и луђа, тако да не волим много ни да путујем. Писала сам нешто о томе у роману „Деца“. Читам углавном писце који ме баце на колена, науче скромности и скрушености, или ме потресу, узбуди, или ми просто певају, па се радујем с њима. Читам писце који ме узбуђују и у принципу им се стално враћам.

Који писац учи скрушености, може ли се њој научити данашњи човек?

Може, како да не. Постоје писци као Толстој, Достојевски, Данте, величанствени песници који су имали потпуно онострани дар певања, као што су Блејк, Китс, Бајрон, од ових каснијих, наших – Његош... Песници су за то добри. Ја то зовем певањем, а то је неко проговарање које није из човека, него је веће од самог човека. Потресају ме и узбуђују моји стари учитељи, ови тешки типови: Вијон, Рембо, Касади, Керуак, да не набрајам даље... Од великих писаца, Данте ми је увек био значајан, а од савременика који су утицали на мене, који су малтене моји исписници, то су увек Прилепин и Кнауслор.

Разни људи писали су критике, осврте, утиске о „Деци“, али оно што је написао Миљенко Јерговић суштина је вашег писања. Каже Јерговић да је оно што пишете „изнад политичке коректности, изнад људског јада и беде књижевних и идеолошких антитаљената, који би да репресијом над језиком поправљају свет и сакривају све оно с чиме нису у стању да се носе у свету“. Хоћемо ли преживети лажну политичку коректност, ту хрпу лажи која дубински површно прожима свет?

Хоћемо, сигурно, сад, питање је шта ће се десити, јер се у принципу не зна како ће да буде. У историји човечанства увек је била нека акција, па реакција, акција, па реакција... Питање је да ли ће да се деси нека промена за време нашег живота. Али има ту једна друга ствар, а то је да уметност уопште више није много битна и то је оно што се, мислим, неповратно променило. Не могу баш да сагледам човечанство – неће оно ићи уназад у том смислу, али то има, наравно, везе с идеологијом која је блиска западном свету, али много је више у вези с интернетом. Човечанство је отишло у том правцу, нема назад, али сигурно је да и даље опстаје чиста уметност. Људи никад неће престати да желе да се изажавају на тај начин. Е сад, колико ће то да буде важно, јер већ неколико деценија није толико битно... Сетите се како је било шездесетих, седамдесетих година, ко су били битни људи у нашем друштву, а гледајте ко је сада. То је дух времена, и то није само код нас, него у читавој такозваној западној цивилизацији. То је просто тако, кључ мудрости је интернет, у том смислу не знам шта ће бити, не могу да сагледам, али не верујем да ће моћи да се врати уназад. Никад се ствари не врате назад, увек се нешто модификује. Ја, на пример, волим музику, она ми је била битна читав живот, али музика која је мени била битна, више не постоји. То што се под ширим именом зове рокенрол, дакле – не жанровски, нигде више не постоји. Сада се то преселило у блуграс и фолк музику. Ту неки људи изводе фантастичне ствари, не-

везано да ли су самоуки, или музички образовани, омладина или старији који су завршили школе. То су песме о животу, то је документарно, исповедно, то је лирско, има ту чак и варијанти сонга, коментар. Та блуграс и фолк музика у одређеном смислу има оно што су некада имали разни музички покрети који су мојим исписницима били битни. Али када они праве концерте, они их праве за 200 људи, без обзира да ли је у питању Београд. Тај арт, што би рекли осамдесетих, преселиће се и постати концептуал. Све се у суштини свело на концепт, а места где се одвијају веће приче углавном су подложна идеологији и политици. Занимљиво је што то више не диктира субкултура, него је одређена врста наметнутог слободоумља које заправо утиче на поробљавање људи, а наметнуле су га буржоарске структуре, структуре моћи. Све је то мутирало и све се јако закомпликовало, а људи ће и даље наставити да стварају. Видећемо шта ће бити. Нас неће бити ту, али биће нешто...

Колико сте се као писац променили од вашег првог Позорја. Сунце топи мозак на тераси „Треме“, ред за интервјуе с вама, а ви, кратке црне косе, као да сте се сами шишали, само што нас не прогутате, све нас новинаре, уједате погледом, мало смо и цвикали, сад изгледа смешно, а ви рањиви, прерањиви, предивно дрчни, младачки тада, а и данас, ево, у „Деци“.

Нисам се променила у суштини, осим што сам сада изузетно успешна. У том послу сам се остварила у потпуности, што се тиче земље и региона и мало нешто преко. Идем даље, нећу престати да радим сигурно, а тада сам била на почетку, па сам вероватно била мало гладнија, љућа и опаснија у том смислу како да се прикажем. Али иста сам, нисам чак ни нешто нарочито мирнија него раније. И даље имам ту дрчност, али кад сте млади, а била сам нека врста маргиналца и алернативе, онда је то став. Међутим, није примерено, непристојно је да имате тај став после четрдесете године ако сте професор на Универзитету, имате фино плаћен државни посао и јако сте поштовани. Људи који наставе тако да се понашају, то је мало манир, а ја нисам присталица маниризма и онда сам обрнула, па се понашам примерено некој ситуацији. То раније, био си млад, па си почео, па си гладан, осећаш се фрустрирано због разних ствари, маргинално, па си алтернатива, живиш неки живот од данас до сутра у сваком смислу, и онда тога више нема. Сад сам нека, што би рекли моји другови, жена госпођа, и нема потребе да имам ту врсту става, осим кад ми се деси да ме неко нагази, што се ретко дешава, а онда, што би рекао један мој близак човек, можеш девојку да извадиш из Блока [новобеоградски квартал], али Блок из девојке никад. Тад дође до тога и мене после увек буде мало срамота, а на моје, дакле, изразито мирније понашање данас, утицала је чињеница што сам педагог. Нисам таква кад читам поезију. На тим местима, која су кафанског типа, врати се моје старо „ја“.

Интервју смо договарале док сте били у Тулузу. Шта сте тамо радили, ако није индискретно?

Не, није. Позвали су ме из Тулуза, са универзитета „Жан Жоре“, студентарија је тамо радила моју драму „Шума

блиста“. Имали су премијеру крајем априла, међутим, тада нисам могла да дођем. То су млади људи који се баве разним уметничким пословима, имају неку асоцијацију и позвали су ме да дођем да разговарају са мном. Жена која је поставила текст, глумица, рекла је, хајде да позовемо жену, жива је, можда ће доћи, и дошла сам, отишла сам у Тулуз, могла сам да одем, некад не могу. Била ми је и част и велико задовољство. Било је пријатно. Питали су ме разна добра питања, уметничка, животна, узбудљив млад свет.

Снежана Милетић



Миона Марковић
Глумица у представи
„Деца“

ПЛЕС НА ИВИЦИ

Представу „Деца“ режирала је и компоновала Ирена Поповић Драговић, по роману Милене Марковић. Обе су ауторке снажних, упечатљивих рукописа. Тако вас и представа разнесе или увуче у сопствени вртлог. У каталогу Стеријиног позорја читам разговор Јелене Новак са Иреном Поповић Драговић у којем Ирена каже, парафразирају, да Миленину поезију пева док чита и да је то готово ритуал, да је то „озвучавање свих простора о којима пише кроз својеврсну гласовну игру“.

За Билтен говори глумица Миона Марковић, о представи „Деца“, о томе како представа говори о њеној породици, о изазову и привилегији да игра у овој представи, о задатку глумца да овлада емоцијама, о томе како се другачије игра након трагедије која се догодила 3.маја.

Да ли другачије доживљаваш комад у односу на премијеру?

Мислим да је ово представа која се разиграва, у оквирима у којима то и треба да чини. Она је музички, математички конструисана. Ми се осећамо сигурно док је играмо и сад смо већ навикли да је свима добра. Свесни смо колико је важна представа. Међутим, то сам видела већ на игрању на фестивалу у Смедереву, да је другачије после трагедије која се догодила 3.маја. Реплике нам звуче страшније кад дечији хор пева: на гробље смо пошли ми, ја и ти – то просто има друго значење. Све што је било симболично сад директно удара у стварност, зато су играња после трагедије другачија. Сигурно ће једно време то трајати, та врста доживљаја. Само је просто другачије и играти и гледати.

Да ли то мења и твој однос према тексту?

Временом сам схватила да играм један лик, да не играм Милену, да играм једну жену коју зовем Мртва Млада, то је асоцијација на костим. То срце које имам на костиму, које ми стално испада и које бацам, тако током ових четрнаест играња - то срце ми је отворило лик Мртве Младе.

Е сад, ово је текст о мојој породици и то је можда мало проблем, пошто немам отклон током играња, заиста видим свог брата, свог деду и своју бабу. То је са једне стране лакше, јер тачно знам о чему је, а са друге стране, то отежава да се буде професионалан. То је и изазов и привилегија. Играм у представи о својој породици.

Када изводим соло играм заправо одраз у огледалу. То што изговарам није у складу са мојим годинама, не видим у огледалу да сам остарила, то говорим... Морала сам да смислим шта заправо играм док изговарам тај текст. При том имам кореографију која је екстремно захтевна. Игор Коруга, кореограф, урадио је кореографију потпуно супротну од онога што ја причам - она има елементе *pole dance exotica* плеса. То је плес који се изводи на шипки, али је заправо везан за под, пошто се изводи у штиклама које су тешке око 10 килограма. Буквално радим сличне елементе, без штикли и шипке. Ја сам та жена, њен одраз и њена публика.

Ми сви играмо Милену, али различите Милене. Мој лик сам везала за лик Мртве младе, младе жене која је много пропатила, а ја сам јој намаштала свашта. Свака песма ми нешто значи, а у сваком игрању смишљам још неки детаљ о Младој - низ асоцијација које изнова стварам. То је толико емотиван материјал, да се асоцијације стално јављају.

Фото: Б. Лучић

**Како је било суочавати се са материјалом? Онај ко чита „Децу“ не може да се одупре тексту.**

Иренина музика је још појачала емоцију. Постоје делови који су свима најтежи, а сад смо ушли у фазу да желиш, да ти је то тешко, да имаш изазов. То је интензивно кад седамнаест људи преноси ту емоцију. Нико се са тим не зеза. Свечано је. Опет, свако играње је другачије. После трагедије је све било много јаче. Заправо, константно си на ивици.

Шта је за тебе данас субверзија, у овом свету који је отуђен и тежак на емпатији? Шта га враћа блискости?

Храброст, а храброст је признати сопствени страх. Негде сам прочитала: храброст је страх који је изговорио молитву. Мислим да је свету потребан храбар човек а не уплашен.

Наташа Гвозденовић

ЈУЧЕ НА ПОЗОРЈУ**17. Међународни тријенале „Позориште у фотографској уметности“****СНАГА И ЗАНЕСЕНОСТ АУТОРА ЧУВАЈУ ПОЗОРИШНУ ФОТОГРАФИЈУ**

Изложба фотографија, ове године 17. Тријенале „Позориште у фотографској уметности“, отворена синоћ у доњем фоајеу сцене „Пера Добриновић“ СНП-а непосредно пред почетак 68. Стеријиног позорја, настала је шездесетих година прошлог века. Чињеница да постоји више од пола века, податак је за поштовање.

–Пауза у одржавању настала је деведесетих година прошлог века као последица нестанка Југославије и свих трагичних догађаја који су га пратили, што је у супротности с идејом да је позориште место слободе, љубави, уметности. У овом дигиталном времену, фотографи који документују живот театра суочавају се са проблемима који су последица виртуелне реалности – пренео је, на отварању изложбе, директор Стеријиног позорја **Мирослав Мики Радоњић**, поруку председника жирија Александра Келића. Жири је на изложбу прихватио 234 фотографије 121 уметника из 44 земље.

У свом тексту Келић је подсетио да се само деценију раније није доводило у питање фотографисање представа на свим сценама и у свим позориштима, док је данас та активност пречесто ограничена. Келић се запитао „како онда уопште и може да се створи нова генерација личних ентузијаста, када су им услови за деловање максимално лимитирани, а причамо о позоришту, такозваном центру слободног света“!?



Фото: М. Блашковић

Фото: М. Блашковић



Када се овоме дода и појава паметних телефона с камера великих техничких могућности, намеће се закључак да је потреба за позоришним фотографијима сувишна.

Међутим, Келић је уверен да „снага и занесеност малог, одабраног круга људи који се баве овим жанром фотографије, спречава нестајање позоришне фотографије и шаље недвосмислену поруку о потреби за очувањем овог значајног посла као и ове манифестације“. Келић је изразио уверење да ће Међународни тријенале „Позориште у фотографској уметности“ наставити да живи. Ово потврђује и податак да на овогодишњој изложби учествују многи аутори из разних крајева света. Жири је прегледао 1017 фотографија које је на изложбу упутило 265 уметника из 44 земље.

Одлуку о наградама донео је Жири у саставу: Александар Келић, MFFSS (Србија), Драган Проле, MF AUFBiH, EFIAP/d2 (Босна и Херцеговина), Драгослав Мирковић, MF FSS/, EFIAP/p/ ESFIAP, ULUPUDS (Србија), Маја Аранђеловић Стошић, MF FSS EFIAP (Србија), Раша Милојевић, MFFSS, EFIAP/p, EsFIAP (Србија).

Поред доделе награда присутним фотографима, уручено још једно посебно признање – Стеријино позорје наградило је фотографкињу Вукицу Микачу за трајни допринос у фотографској уметности.

Поред упечатљивих и узбудљивих позоришних фотографија, посетиоцима су, љубазношћу редакције, дароване и позоришне новине „Лудус“. Најновији, мајски број доноси рубрике претежно посвећене позоришним фестивалима: Из пера Ане Тасић хроника позоришних догађања од фебруара до маја ове године; интервју Татјане Њежић с Јагошем Марковићем; анкету с питањем да ли су нам и зашто потребни фестивали; осврт Снежане Милетић на овогодишњи 72. Фестивал професионалних позоришта Војводине...

У уводнику редакција информисао је читаоце да је мајски број „Лудуса“ стваран волонтерски, јер нема новца. Срећом, има ентузијазма, сарадника и свести о важности и потреби за „Лудусом“.

Бранислава Опрановић

ОКРУГЛИ СТО: ДЕЦА

РАЗГОВОР О ЈАВНОМ ПЕВАЊУ РОМАНА

И ове године на Округлим столовима критике разговара се о изведеним представама на фестивалу. Округли сто води др Влатко Илић, театролог и редитељ. Овогодишњи округли столови биће обогаћени и изложбама радова академског сликара Угљеше Цолића, који позоришне кроки цртеже прави на представама. Први округли сто посвећен је представи „Деца“, опери у 17 песама на музику Ирене Поповић Драговић, а по роману „Деца“ Милене Марковић. Округлом столу присуствовали су **Миlena Марковић, Павле Јеринић, Ирена Поповић Драговић, Молина Удовички Фотез, Игор Коруга, Сузана Лукић, Бојана Стефановић и Миона Марковић.**



Фото: Б. Лукић

Влатко Илић подсетио је да је реч о првој представи из такмичарске селекције овогодишњег фестивала. На почетку разговора, директорка Дrame Народнoг позоришта Београд, **Молина Удовички Фотез**, нагласила је да је реч о значајној представи за Народнo позориште, којом је отворена сезона која је на истеку. „Реч је о сусрету два фасцинантна дара, две савременице, Милене Марковић и Ирене Поповић Драговић. Имам утисак да је ово представа која је у репертоару наших позоришта отворила нешто сасвим ново. Ово јесте драмска представа, ми смо је звали јавно певање романа, као што имамо јавно читање драма, а то је у свету познато као камерна опера. Ова два велика дара спојила су се и отворио се нови степен у индивидуалном стваралаштву Милене Марковић и Ирене Поповић, без обзира да ли ће даље радити заједно. Светислав Гонцић је иницирао ову представу, а Ирена и Милена су имале тим који су желеле“.

**Гласање публике за најбољу представу
ДЕЦА – 4,02**

Ирена Поповић Драговић додала је да је о овом задатку размишљала из перспективе композитора. Нагласила је да су Јелена Новак и Димитрије Коканов пронашли начин да се ова изведба претвори у нешто што би теоретичари звали опера, камерна опера или комад с певањем. Јелена Новак

је дала финалну дефиницију да је реч о опери са седамнаест песама. „Мислим да је једино опера могла да представи овај роман. То даје могућност да се поиграмо, дефиниција опере ме оправдава да могу и да погрешим. Димитрије Коканов би знао да прецизније дефинише моје мисли зато што је одиграо кључну улогу у избору либрета“.

„Ми смо се овде суочили са питањима теме, мотива, третирања оперских певача и глумаца. Поигравали смо се са елементима опере и узимали оно што нам треба. Нема великог апарата извођача. Било је важно да могу да се поиграмо са формом без лоциране дефиниције. Самим тим што имам певача који нису певачи – ова представа одскаче од класичне форме опере“ - додала је **Ирена Поповић Драговић**.

У разговор се укључила и **Милена Марковић**. Напоменула је да је на представи радио Димитрије Коканов. „Била сам одушевљена кад су ми се обратили са жељом да раде оперу. Имала сам потпуно поверење. Димитрије је урадио изврстан либрето који се тематски односи на најважније теме – рађање, смрт и поглед са оне стране. Оно што је музика допринела јесте да тај роман може свако да разуме. Музика је допринела да може свако да се идентификује са причом, то музика иначе и ради, повезује човечанство. Кад је у питању роман, у њему има и тужбалица и ругалица и сонгова и неколико епских делова.“

Игор Коруга је говорио о кореографским елементима у представи. „Дијалог између музике и језика повезује афективни апсекат, који помаже да се представа повеже са публиком. Било је тешко изборити се за аутономност тела. Одлучио сам да се усмерим само на глумце, односно певаче, и да на неки начин телесни израз не прати емотивни интензитет речи, већ да му се одупирем“.

Влатко Илић је напоменуо да је у питању савремена кореографија и излазак у свакодневне неуметничке сфере. „Можемо да зовемо кореографијом и војничко марширање и план ратовања. Кореографија се посматра изван позоришног апарата“ – додао је **Коруга**.

Ирена Поповић Драговић нагласила је да је позвана од Народнoг позоришта да режира и компоује и да позове ауторски тим. „Врло брзо смо дошли до избора људи. Људе сам бирала јер волим њихову поетику и с поверењем да могу да их пустим у ову тематику. Врло интуитивно сам радила. Тешко је било радити и музику и режију, али се нисам оптерећивала тиме да ли ће неко то да оцењује као редитељску иновацију. Ја сам то са ауторским тимом дискутовала и позвана сам од управе позоришта да будем *вођа чојора*“.

У разговор о представи укључила се и глумица **Сузана Лукић**. „Било је потребно обавити тренинг гласа који је Ирена са нама урадила, и тек када смо овај текст довели до форме музике, онда смо почели да се бавимо оним што је наш посао, а то је да живимо са оним што играмо. Глумац се бави тим јединим послом, а то је да то што говори, пева, изводи провуче кроз себе и допре до неких људи који су преко пута њега. Радили смо другачије, али када погледам сада на тај процес у питању је једнак однос ка комаду као у неком другом процесу“.

Влатко Илић је рекао да можемо ту представу да назовемо музичким позориштем и подсетио је да је реч о другачијим средствима. „За мене је увек и сонг био као монолог, свако од нас игра њу, неки део ње, ко је шта одабрао“ – додала је **Сузана Лукић**.

Бојана Стефановић је рекла да су глумци школовани за много више од онога што имају прилику да играју у позоришту. „За мене је ово један од најизазовнијих момената у позоришту до сада. Ми причамо причу. Највећи задатак је био да досегнемо Милену кроз визију, идеју, музику и да спроведемо кроз нас и предамо је људима који су преко пута. То су само нека шира средства на која смо навикли и зато је било узбудљиво“.

Павле Јеринић додао је да током процеса било јасно да не треба да се поставља питање форме. „Имамо роман где певају глумци, а не оперски певачи. Може се стварати конфузија, што јесте било на почетку процеса, бавећи се поезијом и комедијом апсурда у мом случају, и требало је ослободити се стега. Посебно кад је поезија у питању, треба сами да схватимо шта играмо и шта читамо. Овај роман и ова тема превазилазе форму, небитно је да ли сте мушкарац или жена, стари или млади, овај роман и ова представа су оголили све и немамо појма где ћемо са собом. Што се тиче кадрирања, нисам тражио себе у камери, тражио сам све нас и битан је сваки шраф у овој представи, као и иначе у позоришту. Почео сам да тражим теме које ме узбуђују, које су животнo битне и све остало постало је небитно“.

Миона Марковић рекла је да је цео процес био интересантан. „Играјући смо схватили да играмо неки лик, асоцијације константно долазе кроз играње. Представа је фиксирана али сваки пут другачије реагује са асоцијацијама у глави. То је спој поезије и музике који утиче на нас глумце и зато је то потпуно другачије од свега што смо до сада гледали. Ми смо учили од певача распевавање, а они су учили од нас“.

У разговор се укључила и публика. **Јелена Јанковић Бегуш** из Музиколошког института додала је да је реч о специ-



Крочи сликара Угљене Цолића из представе „Деца“

јализованим и неспецијализованим гласовима, уз подсећање да је кроз историју опере сваки певачки глас прави. Подсетила је да иновација ове представе лежи у томе што се бави релацијом између публике и извођача, а не технолошким оквирима. Суштина споја музике и текста јесте појачавање емотивног интензитета и због тога може да се зове опером, иако су узети само елементи из опере.

Сашо Огненовски из Скопља рекао је да ова прича не може другачије да се исприча него овако. „Оно што је мене такло јесте да је ово отелотворење романа и извукла је оно што нам се највише свиђа. Ми то у Македонији зовемо театарско чудо“.

Лука Кецмановић из Бања Луке додао је да свако из публике ову представу доживео на свој начин. „Милена Марковић је одличан писац, добила је одличног композитора и пронађена је најбоља могућа варијанта да се поема сценски прикаже. Опера је највиши стадијум сценског извођења, то могу само изабрати. Тај спој узвишеног у поеми и опери смо синоћ гледали. Драматургија музике једнака је драматургији онога што произилази из дела Милене Марковић. Чинило се да су сви оперски певачи на сцени“.

Ивана Мендић из Музиколошког института додала је да их све на сцени доживљава као једну целину. На питање о ликовима у представи одговорио је **Павле Јеринић** рекавши да по причи ова представа има ликове. „Овај роман и ова представа за мене су скуп сећања неког времена које је давно изгубљено и као неко стакло које се разбило покушавамо да саставимо даље у слику која нам упорно бежи. Није ми било тешко да та сећања пробудим. Те ствари су битне да испливају“.

Миона Марковић додала је да постоји важан слој, а то је терапеутски део ове представе. Подсетила је да су постојали коментари да ова представа треба да се препоручује као терапија. „То јесте важан део онога што ми радимо као уметници. Та катарза нас приближава неком очишћењу“.

Милена Кулић

СТУДЕНТ КРИТИЧАР

КОЛЕКТИВНИ КРИК У СТВАРНОСТИ КОЈУ ЖИВИМО

Опера „Деца“ настала по мотивима истоимене књиге Милене Марковић представља искрену и болну животну причу ауторке. Роман је веома емотивно набијен, а његовој набијености доприноси и стих. Управо због тога је важно одабрати начин како да се текст, а самим тим и емотивни набој, на оштете. Чини се да је опера као избор једини пут који је могуће следити.

Либрето је састављен од седамнаест песама, извучених и склопљених на веома вешт начин. Драматург представе, Димитрије Коканов, приступа тексту пажљиво. Не угрожава стих и из целокупног текста извлачи фрагменте које спаја у једну мању хронолошку целину. Он не распарча ансамбл на ликове, већ дозвољава да сви глумци и оперски певачи буду један колективни лик - деца.

Ирена Поповић, редитељка и композиторка опере, појачава личну причу ауторке комада. Једна сурова прича о одрастању, различитим изазовима и проблемима у току сазревања надопуњена је и обогаћена музиком редитељке и композиторке. Чини се да се музика и поезија нису разилазиле, већ да су радиле једна за другу. Музика није понављала емоције које стих носи. Она је донела своје нове емоције и тако употпунила ову причу. Због тога је нама, као публици, све било још потресније и више нас се тицало. Такође, музика је била тачка јединства свих нас. Нас као публике и целог ансамбла на сцени. Она је дала снагу свим људима на сцени да ову причу испричају на један истинит и храбар начин.

Поставка комада и начин игре целог ансамбла Народног позоришта нас враћају на питање заједништва у игри. Оркестар, ансамбл који чине глумци и оперски певачи и велика празна сцена. То је једино што имамо и видимо као публика. Својом пожртвованом игром и колективним духом глумци и певачи чине да сцена изгледа пуна и да ври од енергије. Сваки метар сцене је увек испуњен, покрети су динамични и усклађени. Сценски покрет је овде имао пресудну улогу. Кореограф, Игор Коруга, није желео да сваког глумца и певача униформише и да их на тај начин ограничи. Свако у својим индивидуалним покретима има сопствени квалитет и начин кретања, али опет када се ти покрети уједине, сви чине једну целину која на добар начин функционише. За похвалу је и усклађеност између певача и глумаца. Да оперски певачи нису задужени за екстремне висине или дубине у музици, врло тешко бисмо могли да их разликујемо у начину глуме. На још једном нивоу се овај колектив показао као добар јер ствара јаку енергију на сцени и онда је шаље у публику, чинећи тако да цела сала осећа све болне трзаје.

Глумачки ансамбл представе (Нела Михаиловић, Сузана Лукић, Предраг Милетић, Павле Јеринић, Вања Милачић, Милена Ђорђевић, Бојана Стефановић, Драгана Варагић, Бојана Бамбић, Александар Вучковић, Теодора Спаравало, Милена Марковић, Владан Митровић и Јелена Благојевић) веома је различит. Самим тим је и њихово сликање патње и људског беса и бола имало свој лични печат. Свако је ту био лик, иако не директно именован, али опет довољно јак и постојан да би се његово присуство осетило на сцени. Сви извођачи су живели на сцени заједно, захваљујући музици Ирене Поповић и кореографији Игора Коруге.

За човека нашег друштва дете је центар свега. Оно је мерило да ли је неко успешан или не, јер у Србији човек с каријером, али без детета није успешан. У њега улажемо и чини нам се да оно представља нас и да оно мора да испуни све оно што ми нисмо у животу. Оно је за нас шанса да сами испробамо све оно шта нисмо. Детињство мора да буде лепо јер су родитељи обезбедили своју децу и све им средили како би они само уживали, а једног дана, када одрасту, све то вратили својим родитељима. Представа „Деца“ на немилосрдан начин руши наметнуту идеалну слику детињства и детета. Она открива све мрачне стране и суочава нас са свим проблемима које то доба, као и свако доба наших живота, носи у себи.

Владимир Бељић

3. година глуме

Академија уметности Нови Сад

ПОЧИЊЕ ПОЗОРЈЕ МЛАДИХ

У наредних пет фестивалских дана имаћемо прилику да гледамо представе Позорја младих – смотре студената глуме, позоришне и радио режије, драматургије али и студената других области сценских уметности домаћих и академија из земаља у региону.

Представе ће се изводити у поподневним, вечерњим и касновечерњим терминим на сценама Културног центра Новог Сада, Камерној сцени СНП-а, на Академији уметности у у Новосадском позоришту/Újvidéki Színház .

Ове године представиће нам се студенти Академије уметности Нови Сад (Класа глуме на српском и мађарском језику),



Факултет драмских уметности Београд, Академија уметности Београд, Академије уметности Универзитета у Бањој Луци (Република Српска – БиХ), Факултета драмских и филмских уметности Универзитета Синергија Бијељина (Република Српска – БиХ), Факултет уметности Приштина – Звечан, Факултет савремених уметности Београд

СУТРА НА ПОЗОРЈУ НЕДЕЉА, 28. МАЈ

11.00 часова / Међународна селекција „Кругови“

Округли сто: Ноћ с Алексом

12.00 часова / Такмичарска селекција

Округли сто: Што на поду спаваш

17.30 часова / СНП, горњи фоаје Сцене „Пера Добриновић“

Дани књиге

Промоција позоришних издања

„Сцена“, часопис за позоришну уметност

Учествују уредници часописа

Оливера Милошевић „Театрологике 2“

Учествују Оливера Милошевић, Иван Меденица и Ружа Перуновић

Сава Анђелковић „Генеа Стеријиних комедија“

Учествују Весна Крчмар и Мирослав Мики Радоњић

18.00 часова / Новосадско позориште

Позорје младих

Бела Пинтер: Прљава

Академија уметности Нови Сад (Класа глуме на мађарском језику)

19.30 часова / Позориште младих

ТАКМИЧАРСКА СЕЛЕКЦИЈА

ПОКОЈНИК

Текст: Бранислав Нушић

Режија: Егон Савин

Црногорско народно позориште Подгорица

и Центар за културу Тиват (Црна Гора)

СПАСОЈЕ: Кажу да сте ви кадри доказати да је црно у ствари бијело, а бијело да је црно. Кад ви напишете да се и кости ђедове обрћу у гроб...

(Бранислав Нушић, *Покојник*)

20.30 часова / Академија уметности Нови Сад

Позорје младих

Биљана Србљановић: Скакавци

Академија уметности Нови Сад (Класа глуме на српском језику)